

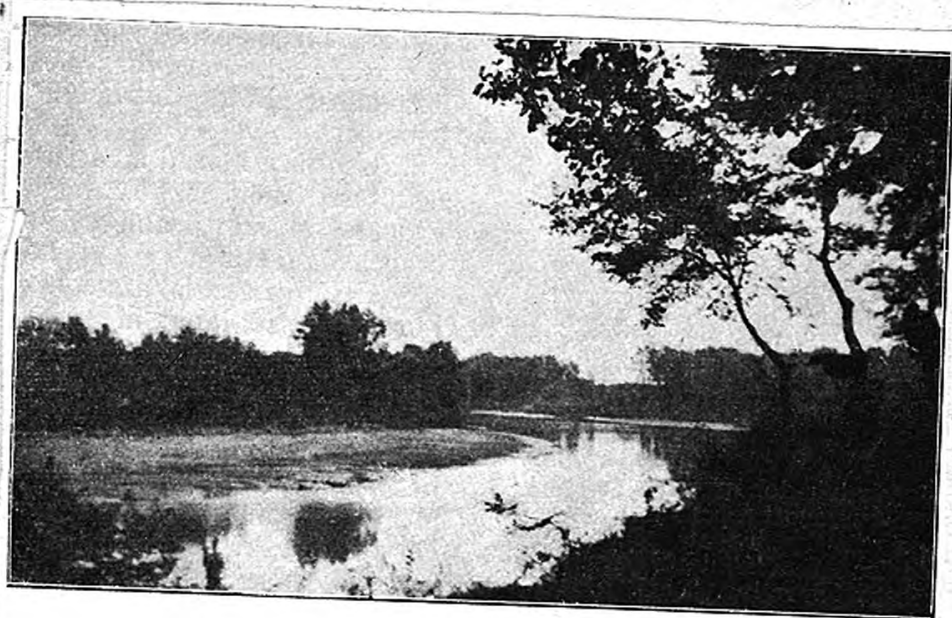
SÖREGI JÁNOS

APRÓ TANULMÁNYOK

EGY TERVBÉVETT KÖNYV

1944-IG ELKÉSZÜLT ÍVEI, 76 OLDALON.

XI TÁBLA, 1 TÉRKÉP ÉS 21 ÁBRA

4. kép.

A tiszaparti esőzök világa. Itt a Felsőtisza mentén vannak a magyar Alföld legköltőibb tájai.

DEBRECEN, VÁROSI NYOMDA

1943.

3.

Adatok a hortobágyi juhász életéhez.

A pásztor ember élete nemcsak annyiból áll, amennyi a pusztán folyik le. Egy nyájörző csak akkor bontakozik ki előttünk tisztán, világosan, a maga egész valójában, ha életét, mely évről-évre ismétlődik, tavasztól tavaszig tekintjük. Márpedig ebben az esetben a pásztor pusztán kívüli életét is meg kell ismernünk. Különösen áll ez a juhászokra, akik a kanászokkal együtt — mint a szegényebb pásztorrend — az ősi szokásokat, életmódot jobban őrzik, mint az idegenek érdeklődésének inkább kiszolgáltatott és ezáltal kedvezőtlen elváltozásoknak erősebben kitett gulyások és csikósok, az ú. n. előkelő pásztorrend. Amazoknál a tárgyi emlékek szerények ugyan, de csendes, szemlélődő életükben több a megfigyelésre, feljegyzésre érdemes érték, biológiai és természeti ismereteik mélyebbek, többoldalúak, mint a csikós és gulyás népségnél. A szellemi megnyilvánulásokban rejlő ősiség mindig becsesebb, mint a leírásra különben igen alkalmas tetszetős tárgyi emlék.

A juhászok magukat az őrzött állatok faja szerint két főcsoportba osztják: *riskás* az, aki alföldi fehér vagy debreceni fekete rackát, azaz magyar juhot őriz, a *birkás* a merino fajtájú juhokkal (német birka) jár.

A hortobágyi riskások és birkások, tehát az egész juhászság, az elszegődés módozatai szerint ötféle elnevezés alá esnek. Van *nyájjuhász*, *bennkosztos*-, *kommenciós*-, *feles*- és *magatarti juhász*.

1. A *nyájjuhász* több gazda juhásza és bojtárja van. A számadó 7 kgr. búzát kap minden jószág után. Az eldöglött juh után fizetés nem jár. A bojtár egy évre 100 P-t és egy pár csizmát kap. Ilyen nyájjuhász volt a hortobágyi Görbeháton 1934-ben Deli István, bojtárjával Abai Ferencsel. Harmincöt gazda 550 magyar juhat őrizték. Szétszedhető karámjuk arra szolgált, hogy abban kiválogatáskor és nyíráskor az egyes gazdák juhait különválaszthassák.

2. A *bennkosztos juhász* egy gazda juhait őrizi. Fizetése 30 drb juhtartás, pár csizma, két juh bőr és eleség (szalona, kenyér, száraztészta, só, paprika). A 30 drb jószág legelőbére és teleltetése a gazdát terheli. Ilyen volt a Görbeháton özv. Kovács Jánosné juhásza, Tóth Péter, aki 1934-ben 56. éve pásztor-

kodott már. Minden két hétben kapta gazdasszonyától az élelmet. Ő volt a pusztán a legeredetibb, a legősibb juhász, aki a tilalom ellenére az Ökör-földön hizlalta juhait.

3. A *kommenciós juhász* szintén egy gazda juhait őrzi. Fizetése 14 mázsa búza, 45 kgr. szalona, 45 kgr. só és 40 kgr. főzelék (paszuly, köleskása). Ezeken felül kap 1 köblös kommenciós földet. Ezt a gazda veti be, a juhász családja kapálja. Továbbá van 25 drb juhtartása. Legelőbér, teletetés a gazda gondja. Saját juhait nyírhatja, mint a bennkosztos juhász is.

4. A *feles juhász* átad a gazdának pl. száz anyabirkát és azokhoz három kost. A gazda fizeti a legelőbért, téli takarmányt és szállást ad. A juhász kap kommenciót is. Három évig

Fig. 1. kép.

Juhászok a hortobágyi Görbeháton.

Schäfer auf der Hortobágy-pusztá.

a tej- és gyapjú haszna feles, három év eltelte után a törzsállományt (jelen esetben 100 juh) és a szaporulatot megfelelőzik. Kb. jut egynek 150 juh.

5. A *magalarti juhász* az, akinek valami oknál fogva nem sikerült elszegődni. Ezt a többiek „*borzos gróf*” névvel illetik. Az ilyen juhász a saját juhaival maga küszködik, mert kénytelen vele. Hasztalan próbálkozott júniusban gazdát keresni, elszegődni és hasztalan próbálkozott Szent Mihály napján is, mikor a juhászok „helytállani” szoktak: kimaradt.

A juhászok legnagyobb része a gazda tanyabirtokán,

tanyaföldjén telet nyájával és egész családjával. Maga a juhász a nyájjal április elsején megy ki a pusztára, de családja csak május 1-én. Az utóbbi a főköltözködés, amikor is a gazda szekere jól felpakolva viszi a bundákat, az evőszéket, a bográcsot a drankát, a csirkés ketrecet, ágyat, ágyneműt és mindazt, ami a juhász kunyhójában látható. Kiviszik az aprójószágot, csirkét, tyukot, libát, kacsát, pulykát és ha van, a malacot is, Valóságos vándorlás. Az iskolás gyermek csak vizsga után megy ki. Addig valamelyik jó emberénél vagy atyjafiánál tartja a juhász. Kb. hat hétre fizet érte 1 kiló szalonát, 6 kiló kenyérhez való lisztet, sót és paprikát.

A juhász még április elején rendbeszedi a vasalót, a kunyhó nádfedelét. A nádszerzés a Kösily-szegből a gazda kötelessége, a rendbeszedés a juhász dolga. Egy új vasalóhoz 30, egy új, valamirevaló kunyhóhoz 150 kéve nád kell. Egy kéve nád 1934-ben 10 fillér volt.

A juhász családjával jóformán az Isten szabad ege alatt él takarásig. Az asszony a gyermekekkel a kunyhóban hál, szalmán, bundán, ágyon, de a juhász éjjel is a nyáj mellett tartózkodik elmaradhatatlan bundájával. Ez a legegység juhászbecsület: a nyáját soha el nem hagyni. A lusta, fázós, hanyag juhásznak hamar híre megy s vagy lopnak tőle vagy cimborái csengőleszedéssel s másképpen is megtréfálják. Pár évvel ezelőtt egy görbeháti, kunyhóban alvó juhásztól, esős éjszaka, 75 juhot kötöttek el. A csegei határban, egy köles táblába verve találtak rá másnap délelőtt.

Augusztus elején, mikor az aratásnak vége, a juhász családjával és nyájával hazavándorol gazdája tanyaföldjére, tarlót legeltetni. A rendszerint kiszült, kiszikkadt pusztán csak a borzós grófok maradnak, bár ők is megszoktak egyezni olyan gazdával, aki földjét a juhnyájjal trágyáztatni akarja.

A juhász augusztusi hazavonulása igen érdekes. A gazda kijön szekérével. Arra felpakolnak mindent, ami csak érték. A gyermekek, az asszony a szekérré ülnek. A juhász megvárja a déli hőség múlását és kb. 3—4 órakor lassan megindul nyájával. A szekér a nyáj után halad. Egész éjjel tart a vándorlás, rendszerint holdfénynél s hajnalra érnek tanyát. A család alhatik a szekéren, de a juhásznak ilyenkor nincs pihenése. Neki minden fáradságot megér az a tudat, hogy éjjel juhái bátran mehetnek; nem gyötri a jószágot a hőség, nem szív annyi port, nem liheg annyira.

Mikor a jószág lelegelte a tarlót, mikor a nyáj kiszorul a tagból, a juhász úgy október elején visszavonul a pusztára és ott marad mindaddig, míg a hó el nem takarja az őszi esőzésekben felzöldült legelőt. Különben a juhások nem szeretik az esőt. A nyáját beterelik a hodályba, hogy a gyapja ne

ázzon, mert azáltal könnyebb lesz. Míg ha zsíros, piszkos marad, juhonként legalább 1 kilóval súlyosabb.

Érdekes felemlgetni a következőket is.

A juhászok szerint magyar juh mellett a pulit, különösen ha még nem eléggé tanult, nem szabad kolonc nélkül tartani. Ugyanis a magyar juh nagyon „szilaj“ és ha egy jó erőben lévő puli megriassza, úgy elszalad a nyáj, hogy keresheti a gazdája. Úgyszintén nyári hőségben is bajt okozhat a puli. Mikor a magyar juhok fejöket letartva összebújnak s ugyanakkor a pulitól hirtelen megriadnak, felesapva fejöket, hegyes szarvukkal kiszúrnák egymás hasát. Ezekből a szempontokból a vegyes nyáj már előnyösebb, mert a jámborabb merino fajta nem bírja az iramot s a riadt nyájat a futásban mérsékeli, úgyszintén kárt sem okozhat a másokban. A jámborabb birkanyáját némelyik juhász akár a pulira bizza. Ez okos puli teljesítménye sokszor hihetetlen. 1934 őszén magam láttam, hogy a Görbeháton egy puli 8 legelésző malacot őrzött a kunyhó közelében. Idegen pulit nem engedett hozzájuk közeledni s a malacoknak mindig nyomában volt.

Az a találékonyság sem utolsó, melyet a már említett Tóth Péter öreg bennkosztos juhász kunyhójában tapasztaltam. A görbeháti juhásztársadalom őt tartja a legjobb, legtapasztaltabb, legréгимódibb ősi juhásznak. Neki nem kell se vasaló, se főzőfa. Bent a kunyhóban főz, a keresztfáról dróton alácsüngő bográcsban. Emiatt az egész kunyhó belseje fekete, kormos. A füst az ajtón megy ki és az ajtóval szemben a hátsó fal kerek lyukán. Ha az ajtó zárva van, ezen a kerek nyíláson száll ki és be az a füsti fecske pár is, melynek fészke az egyik szaruülön van. Hogy le ne essen, az öreg juhász gondosan körül drótozta, odakötözte. Még érdekesebb az, mint védte elemózsiáját a gonosz és ravasz egerhad ellen? A kunyhó közepén kb. 1 m. magas síma cövek egy kis vesszórácsot tart, melyen kenyér, szalona, száraztészta van. A cövek tövét egy nyakatlan és fenéknélküli üveg övezi, melyen az eger nem tud felkuszni. Az élelem felett felülről drótra akasztott s félig vízzel telt bogrács lóg, úgy, hogy a felülről leugrani készülő eger abba poty-tyan belé. — Ugyanílyen ügyes találmány a sült hús tartására szolgáló horog. A szaru ülőről lefelé kétágú drót fut össze. Itt egy üvegnyakat kis fapecek tart úgy, hogy az éles üvegelek a lekúszó egeret feltartják. A pecek alatti horgon lóg a sült hús.